

ČESKOSLOVENŠTÍ LETCI PŮSOBÍCÍ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V RAF VE FONDECH ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK MV ČR (1. ČÁST)

Xenie Penížková, Světlana Ptáčníková

Účast československých letců na bojových operacích druhé světové války patří k slavným kapitolám našich dějin. Českoslovenští vojáci, kteří tehdy působili v Royal Air Force (Britském královském letectvu), výrazně přispěli k porážce nacismu. Za své hrdinství se však ve své vlasti příliš vděku nedočkali. Poté, co komunisté převzali v roce 1948 moc, začali být jako příslušníci západního odboje perzekvováni. Ale jak vyplývá z archivních materiálů, mnozí pocítili tlak ze strany ministerstva vnitra už před komunistickým převratem.

Už v prvních poválečných letech se pozornost komunistů zaměřila na československou armádu, justici a policii, kam ihned začali pronikat agenti speciálně vyškolení v Sovětském svazu. V lednu 1945 vzniklo tzv. Obranné zpravodajství, řízené Bedřichem Reicinem, spolupracovníkem a agentem sovětské NKVD, který postupně soustředil do svých rukou obrovskou moc a držel v šachu nejvyšší politické a armádní špičky. V dubnu 1945 vznikla v Košicích při ministerstvu národní obrany tzv. Hlavní správa obranného zpravodajství, ze které se v roce 1946 utvořilo obávané 5. oddělení Hlavního štábu a posléze Hlavní informační služba československé armády, čímž byly položeny základy nejrepresivnějších složek uvnitř armádního systému. Z Reicina se stal téměř stínový ministr národní obrany, ze kterého měl generál Ludvík Svoboda strach, a proto se mu raději ochotně podřizoval, což po únoru 1948 mělo dalekosáhlé důsledky pro tisíce vojáků a jejich rodiny.

Od října 1948 do konce roku 1952 odsoudili komunisté 233 osob k trestu smrti, z toho 170 rozsudků bylo vykonáno. Dne 16. července 1948 byl přijat zákon

Generál Karel Janoušek, narozený 30. 10. 1893 v Přerově.

Zdroj: ABS

č. 213/1948 Sb., který tzv. vyakčňoval ty, kteří „*nesplňovali záruky dalšího demokratického a lidového vývoje při budování státu*“. V československé armádě se od 28. února 1948 rozpoutal doslova hon na čarodějnice, zaměřený v první fázi na velitelskou („západní“) elitu československého letectva, a to podle předem připraveného seznamu. V rámci čtyř tzv. očistných akcí bylo v letech 1948–1950 z československé armády propuštěno: 57 generálů, 207 plukovníků, 511 podplukovníků, 634 majorů atd.

Nejvýše postavení důstojníci byli zatýkáni hned po únoru 1948, ostatní během následujících let a zatýkáni pokračovalo zhruba do roku 1956. Probíhaly vykonstruované soudní procesy, vyšetřování důstojníků i vojáků, kteří se zúčastnili zahraničního odboje, ušetřeny nebyly ani jejich rodiny, ba ani přátelé. Mnoho vojáků stihlo utéci včas do ciziny, jiní vyčkávali a často se stávali obětmi různých provokatérů, agentů StB. Mnozí byli zatčeni a odsouzeni k mnohaletým

trestům nejtěžšího žaláře, jiní se ocitli v táborech nucených prací, ostatní byli degradováni a přinuceni pracovat na podřadných pozicích. Doba byla složitá a neměla jen kladné hrdiny, ale i zrádce, kteří neváhali obětovat své morální principy ve prospěch kariérního vzestupu či vlastní pohodlnosti. Faktem ale je, že komunistická perzekuce se brzy nevyhnula ani jim.

Z archivních materiálů lze vysledovat vývoj procesů, od prvních pokusů o politické procesy (Karel Mrázek), k předem pečlivě zorganizovaným, vykonstruovaným soudním líčením (Karel Janoušek).

Není divu, že mnozí vojáci zvolili odchod do exilu, aby si zachránili život a aby ze zahraničí zkusili znovuobnovit svobodu a demokracii v Československu. Jejich přesný počet není dosud znám. V zahraničí se shromáždilo přes 450 československých letců. Ještě před únorovými událostmi se začal formovat tzv. třetí národní protikomunistický odboj, řízený diplomaty a vojáky, kteří působili v československých službách na Západě. Bývalí letci RAF odešli převážně do Velké Británie, kde byli znovu přijímáni do jednotek RAF, a to za stejných podmínek jako Britové. Po únoru 1948 sloužilo v královském letectvu kolem stovky letců. Již za berlínské blokády létali naši piloti do Berlína, jiní byli nasazeni do bojů v Malajsii.

„Bývalí lidé“

„Západní“ letci byli v Československu zařazeni do skupiny tzv. bývalých lidí. Tímto neuvěřitelným výrazem označila Státní bezpečnost lidi, které považovala za nebezpečné pro komunistický režim (jednalo se např. o členy bývalých politických stran, církví, živnostníky, sedláky apod.). „*V průběhu práce musí operativní součásti ministerstva vnitra stále odhalovat a evidovat ve všeobecné kartotéce I. zvláštního odboru MV [...] osoby, jež představují nebezpečí pro společnost. Ve všeobecné kartotéce se evidují následující kategorie osob [...] 15) vojenské osoby, které absolvovaly různé zpravodajské kursy, parakursy a jiný výcvik v západních armádách, bývalí zpravodajští důstojníci předmnichovské republiky, dále důstojníci, kteří absolvovali vojenské školy v cizích kapitalistických státech.*¹ Označení „bývalí lidé“ používala Státní bezpečnost přibližně do poloviny 60. let, kdy bylo nahrazeno termínem „nepřátelské osoby“. skupiny „bývalých lidí“ byly fakticky až na výjimky zlikvidovány a komunistická tajná policie se zaměřila na jednotlivce, tedy „nepřátelské osoby“.

V květnu roku 1960 byla udělena většině uvězněných vojáků amnestie prezidenta republiky a byla zahájena rehabilitační řízení, která však v úplnosti vyvrcholila až po roce 1989. V 60. letech perzekuce letců zdaleka neskončila, někteří se z komunistického vězení dostali až v roce 1966 (např. Jan Prokop, který výkon trestu nastoupil už v roce 1949). Ocenění se jim mohlo dostat teprve až po pádu komunismu. Jak z některých následujících údajů vyplývá, letci byli jako skupina sledováni i později, v 70. a 80. letech, a to v rámci akce, jejímž cílem bylo využít je k průnikům zejména na britské velvyslanectví v Praze.

O tom všem svědčí četné vyšetřovací spisy a ostatní fondy uložené v Archivu bezpečnostních složek MV ČR. V této rešerši jsme se zaměřily především na operativní materiály (tzv. svazkovou agendu), vyšetřovací spisy a spisy Inspekce ministra vnitra uložené ve fondech spravovaných 1. a 3. oddělením (odd. vyšetřovacích a operativních spisů) Archivu bezpečnostních složek MV ČR. Jako vzorek jsme vybraly československé velitele perutí a generály letectva, bývalé příslušníky RAF ve Velké Británii, kteří se dožili února 1948, tj. celkem 49 osob. K některým důstojníkům (15 osob) nebyl v těchto odděleních dohledán archivní materiál, to ale neznamená, že další část rešerše se jich nebude týkat (k jejich osobám mohou být dochovány jiné archivní dokumenty). Podrobný přehled osob, kterých se tato rešerše týká (a archiválií k nim dochovaných), obsahuje příloha č. 1. V další části, která vyjde v některém z příštích sborníků, se zaměříme především na fondy spravované 2. oddělením (odd. federálního MV), tj. spisový materiál zejména bývalé II., III. a VI. správy, na fondy tzv. Studijního ústavu, tzv. fond H (historický fond); dále bude rešerše doplněna o svazky a spisový materiál bývalé I. a IV. správy.

¹⁾ Směrnice o operativní evidenci osob rozpracovaných součástmi ministerstva vnitra z roku 1954 (A-oper-II-1).

Materiály I. oddělení ABS Vyšetřovací spisy

Procesy vedené komunistickou totalitní mocí proti důstojníkům a vojákům zahraničního odboje v Anglii se odehrávaly především v letech 1948–55. Následuje přehled vyšetřovacích spisů bývalé centrální Správy vyšetřování StB a krajských útvarů, které jsou v dochovaných evidencích bývalé Státní bezpečnosti evidovány ke konkrétním osobám (viz přehled osob v příloze č. 1). Vyšetřovací spisy nejsou dosud zpracovány tematicky (tzn. nelze vyhledat např. všechny spisy, které se týkají důstojníků tzv. západní armády ap.), přístupné jsou vždy pouze na základě jmenných evidencí StB. Spisy obsahují vyšetřování jednotlivých kauz a případů, zprávy o zatčení dotyčných osob, protokoly a záznamy o domovních prohlídkách (lze v nich nalézt korespondenci nebo fotografie, které byly StB zabaveny, v případě letců též např. jejich legitimace a vojenské knížky), další úřední záznamy a v neposlední řadě také výslechové protokoly. Důležitou součástí bývají rozsudky (a jim předcházející obžaloby a protokoly o hlavním líčení), v některých případech i odvolání či rehabilitace. Na tyto fondy navazují zejména materiály Inspekce MV (viz dále). Pro úplnost lze dodat, že část procesů, vedených StB proti slovenským letcům RAF, spravuje v současné době Ústav paměti národa v Bratislavě.

V-2634 MV – kauza Stanislav Huňáček a spol. (vztahuje se také k Vladimíru Nedvědovi), velitele 311. čs. bombardovací peruti. Emigroval již 6. dubna 1948. Tohoto dne, v 16.09 hod., startovalo na letišti v Praze-Ruzyni pravidelné dopravní letadlo značky Dakota OK-WDO k vnitrozemskému letu do Brna a Bratislavy. Ve večerních hodinách téhož dne došla prostřednictvím ČSA zpráva, že letadlo přistálo na vojenském letišti v Mnichově v Německu. Pilotem byl výše uvedený Stanislav Huňáček. Dochovány jsou 4 svazky + 1 příloha – doklady a dokumenty.

V-5508 MV – kauza Jan Prokop a spol. – první z procesů, které byly proti němu vedeny. V létě roku 1948 údajně chtěli ilegálně uletět odcizeným letadlem, za což byli odsouzeni: Prokop Jan: 7 let, Smrčka Václav: 6 let, Chábera František: 5 let. Z výpovědi Jana Prokopa vyplývá, že všechny debaty o útěku byly vedeny „pouze kamarádsky“ a nikdo je nebral vážně. Výpověď podepsal Jan Prokop, dle jeho slov, pod psychickým a fyzickým nátlakem. Dochovány jsou 4 svazky.

V-1905 Plzeň – kauza Čeněk Petelík a spol. – druhý z procesů vedených proti letci Janu Prokopovi (obsahuje i materiály k letci Josefu Bryksovi, který poté ve vězení zemřel). Dne 12. května 1950 byl vyhlášen Státním soudem v Praze rozsudek (je součástí spisu), jímž byli odsouzeni: Čeněk Petelík (trest smrti), Václav Zach (doživotí), Josef Tenk (25 let), Stanislav Broj (trest smrti), Karel Pražák (25 let), Jan Prokop (20 let), Josef Bryks (20 let), Emil Doubek (doživotí), Bohuslav Deči (doživotí), Antonín Pelich (25 let), René Černý (trest smrti), Jaroslav Bumba (15 let), Jaroslav Vránek (6 let) a Antonín Vaněk (5 let). Jako trestanci odsouzení za těžké politické delikty (kromě Petelíka, Zacha a Tenka, což byli dozorcí věznice) se v létě a na podzim 1949 v trestnici pro muže v Plzni-Borech údajně „*spolčili a pokusili se zničit a rozvrátit lidově demokratické*

zřízení“. Dle StB byla vytvořena ilegální organizace, která v květnu roku 1949 vypracovala plán na obsazení a převzetí moci ve věznici pro případ, že by došlo v ČSR ke zvratu stávajícího státního zřízení. Trest nastoupili až po odpykání dosavadního trestu (došlo tedy k jejich sečení). Tresty smrti byly vykonány dne 23. května 1950. Spis obsahuje rovněž rozsudek z 28. listopadu 1966, který zprošťuje Jana Prokopa a Josefa Brykse (v té době byl bohužel již po smrti) viny. Podsvazek tohoto vyšetřovacího spisu mj. obsahuje i opis rozsudku z 1. března 1949 (viz vyšetřovací spis V-5508 MV), opisy zabavené korespondence a jiné zajímavé dokumenty. Dochovány jsou 3 svazky.

V-2007 Plzeň – kauza Zdeněk Turek a spol. – třetí z procesů vedených proti letci Janu Prokopovi. Skupina osob, skládající se ze Zdeňka Turka, Albína Heřmana, Jaroslava Kárla, Jana Prokopa a Karla Janoty (všichni již jednou odsouzeni a osvobozeni na amnestii prezidenta republiky 9. května 1960), se scházela v bytě Albína Heřmana (znali se s Janem Prokopem z Leopoldova), kde údajně „prováděla“ nepřátelskou činnost, organizovala vznik ilegální Křesťansko-demokratické strany, poslouchala zahraniční rozhlas atd. Rozsudek Krajského soudu v Plzni z 28. září 1961 (je součástí spisu) poslal Jana Prokopa na 2,5 roku do vězení. Jan Prokop sám k věci dodal, že jeho zdravotní stav je špatný, trpí srdeční vadou a že se necítí vinen. Na schůzkách v bytě se většinou hovořilo o soukromých záležitostech. Doslova uvádí: *„Poukazuji na to, že jsem byl 12 let zavřený, mám špatné zkušenosti s dřívějšími výslechy, a proto raději na všechno kývám a vše podepiši, a to se stalo i v tomto případě, když jsem se dostal do střetu s vyšetřujícím referentem, nakonec jsem mu odkýval, co chtěl.“*² Dodává, že po svém propuštění z vězení byl půl roku nervově nemocen. Spis obsahuje protokol a usnesení o odvolacím řízení z 28. listopadu 1961, které odvolání zamítlo. Ve spisu se také nachází zamítnutí návrhu na zahájení rehabilitačního řízení Jana Prokopa z 19. listopadu 1970. V podsvazku vyšetřovacího spisu je rovněž hlášení z Leopoldova z 25. května 1966 o propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Dochováno je celkem 11 svazků.

V-6387 MV – kauza František Truhlář a spol. – obsahuje materiály i ke generálovi Lukasovi, který 19. května 1949 zemřel ve vazbě na následky týrání. Po jeho smrti mu byl konfiskován majetek. Nacházejí se zde i materiály k letci Františku Venclovi. Byl spolu s ostatními odsouzen za napomáhání k ilegálnímu útěku generála Lišky a za další protistátní činnost. Dochovány jsou 3 svazky + 1 obálka.

V-6255 MV – kauza Jan Vladík a spol. – obsahuje dílčí materiály také k Václavu Kopeckému a k Janu Prokopovi. Na všechny zúčastněné bylo podáno dne 8. prosince 1950 trestní oznámení za zločiny velezrady. Ačkoliv měl Václav Kopecký protězu dolní končetiny, byl zařazen do tábora nucených prací. Dohodli se údajně, že odcizí vojenský letoun a pokusí se uprchnout do západního Německa a odtud pak do Anglie. Ze svazku není zřejmé, jak bylo trestní řízení zakončeno. Dochován je 1 svazek.

²⁾ Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), f. vyšetřovacích spisů, a. č. V-2007 Plzeň, protokol o hlavním líčení ze dne 27. a 28. září 1961, s. 38–42.

V-2874 MV – kauza Slavoj Špičan a spol. – obsahuje materiály i k Janu Irvingovi, letci RAF. Ve vazbě byl od 27. listopadu 1956 za pronášení protistátních výroků v souvislosti s politickými událostmi v Maďarsku a za poslouchání zpráv ze západních vysílačů (Svobodné Evropy); odsouzen byl na dobu 2 měsíců nepodmíněně. Svazek obsahuje protokoly o výpovědi, žalobu, protokoly o hlavním líčení a rozsudek. Dochovány jsou 4 svazky.

V-2817 MV – kauza Gejza Holoda a spol. (též „Akce letci“) – pokus o ilegální přechod státních hranic blízko Břeclavi v roce 1950, který údajně financoval částkou 25 000 Kčs Karel Šeda. Jednalo se jednoznačně o provokaci ze strany StB. Provokatér Karel Úlehla měl letce za úplatu převést postupně za hranice, ale na podkladě jeho hlášení došlo k jejich zatčení den před Vánocemi. Všichni muži, uvedení v trestním oznámení, byli za II. světové války příslušníky vojenských leteckých sil v Anglii. Jedná se o osoby: Holoda Gejza – v Anglii byl pozemním, později palubním mechanikem u letectva (rozsudkem ze dne 4. dubna 1951 odsouzen na 13 let), Schoř Karel – pilot a letecký instruktor v Anglii (16 let), Šeda Karel – letec 310. perutě RAF (14 let), Šišpera Jaroslav – radiotelegrafista u letectva v Anglii (11 let), Nedělka Vladimír – stíhací letec u 310. perutě RAF (7 let), Šišperová Phyllis (18 měsíců), Holodová Milada (18 měsíců), Marie Schořová (6 let), Olga Šedová (1 rok, po odvolání trest zmírněn na 8 měsíců). „*Nesmyslné výmluvy obviněných* (báli se, že budou zatčeni jen proto, že byli příslušníky západní armády – pozn. aut.) *však nemohou zakrýti skutečnost, že všichni bez výjimky byli ostře zaměřeni proti našemu lidově demokratickému zřízení, a jsou tak zbabělí, že se tuto okolnost snaží popřít.*“³⁾ Svazek neobsahuje původní rozsudek ze 17. března 1951 a 4. dubna 1951, ale je zde obsaženo Usnesení Městského soudu v Praze z 10. května 1966 a Rozsudek Městského soudu o rehabilitaci odsouzených Karla Šedy a Olgy Šedové (z 26. listopadu 1966), Marie Schořové, Milady Holodové, Phyllis Šišperové (ze 6. února 1969). Dochovány jsou 3 svazky.

V-5750 MV – kauza Karel Janoušek – byl zatčen 30. dubna 1948 spolu s Vlastimilem Chrástem, Janem Štěpánem a Antonínem Navrátilem při pokusu o ilegální přechod do Německa. Dle rozsudku Státního soudu z 9. února 1949 byl Karel Janoušek obviněn, že dne 30. dubna 1948 se spolu s Vlastimilem Chrástem pokusili uprchnout za hranice, čemuž však bylo zabráněno hlídkou SNB v Přešticích. Odsouzení byli Karel Janoušek (19 let), Vlastimil Chrást (15 let), Josef Bryks (10 let), Josef Čapka (10 let), Ondřej Špaček (10 let), Otakar Černý (3 roky). Jako důvod postačovalo, že se jmenovaní snažili utéci do zahraničí a tam měli „*v úmyslu vyvíjet činnost proti ČSR*“. Janoušek dle StB už v dubnu roku 1948 navázal bližší spojení s anglickým vyslanectvím, ze kterého měl dostávat pokyny k odchodu z ČSR (mapku našel ve schránce, jednalo se pravděpodobně o provokaci ze strany StB). Kromě Janouška byli všichni obžalovaní ženatí s Angličankami, což jim také ve výsledku značně přitížilo. Otakar Černý byl odsouzen pouze za to, že věděl o předpokládaném útěku a neoznámil jej. V roce 1950 se Karel Janoušek odvolal proti tomuto rozsudku (i dalšímu – viz vyšetřovací spis a. č. V-1856 Plzeň),

³⁾ ABS, f. vyšetřovacích spisů, a. č. V-2817 MV, trestní oznámení, s. 15.

odvolání však bylo zamítnuto jako bezdůvodné. Rozsudkem ze 17. května 1957, který je také součástí spisu, byl zrušen rozsudek Nejvyššího soudu z 8. září 1950, kterým byl Janoušek odsouzen k těžkému žaláři na doživotí a dalším vedlejším trestům, a trest zmírněn na dobu čtyř let.⁴ (Mezitím mu však byl 9. května 1955 na základě amnestie doživotní trest přeměněn na dobu trvání 25 let). Další amnestií byl Karlu Janouškovi 9. května 1960 prominut zbytek trestu odnětí svobody (pod podmínkou 10 let) a usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 16. prosince 1965 mu byl zrušen i zbytek zkušební doby. Vyšetřovací spis obsahuje mnoho zajímavého materiálu – např. fotografie Karla Janouška zabavené Státní bezpečností, dále dopis Karla Janouška prezidentovi Edvardu Benešovi (s konceptem příloh), zabývající se ustavením československých leteckých jednotek ve Velké Británii. Dopis zřejmě pochází z Janouškova osobního archivu a při domovní prohlídce byl zabaven StB. Pro zajímavost můžeme dále uvést např. telegram přijatý Oblastní úřadovnou Státní bezpečnosti v Plzni, v němž Ústředna Státní bezpečnosti Praha informuje o chystaném útěku gen. Karla Janouška z republiky. Telegram je opatřen rukopisnou poznámkou z 30. dubna 1948 o přijetí náležitých opatření. Dochovány jsou 2 svazky.

V-1856 Plzeň – kauza Karel Janoušek – údajný pokus o útěk z věznice Na Borech v Plzni. Dle StB se Karel Janoušek a jeho spoluvězeň René Černý v září 1949 domluvili s dozorcem Jaroslavem Flemrem, že uprchnou z vězení. Spis neobsahuje rozsudek, pouze obžalobu Státní prokuratury z 1. února 1950. Dle ní chystal Jaroslav Flemr ilegální odchod do zahraničí a mezi vězni si zřejmě potřeboval najít takové osoby, které by mu pomohly domluvit se v Německu (případně se na Západě nějakým způsobem „proslavit“). Obcházel pak vězeňské cely a hledal vhodné kandidáty. Janouškovi odchod nabídl; ten však, dle výpovědi z 30. září 1949, útěk odmítl. Domníval se totiž, že v ČSR dojde k uklidnění poměrů a političtí vězni budou propuštěni na amnestii. Flemr na něj působil dojmem „primitiva“, který neměl povědomí o politické situaci v ČSR.⁵ Dochován je 1 svazek.

V-6614 MV – kauza František Fajtl – byl zatčen 12. ledna 1950. V květnu 1949 byl poslán na tzv. dovolenou s čekáním a od listopadu byl poslán do výslužby. Od dubna 1949 pracoval jako úředník v Technickém muzeu. Spis obsahuje koncept návrhu komise z 12. ledna 1950, podle které měl být Fajtl poslán do tábora nucených prací (v Mírově, zde byl 19 měsíců – pozn. aut.) z tohoto důvodu: „*Stýká se s cizími diplomaty a stává zde podezření, že pro tyto zpravodajsky pracuje v neprospěch lid. dem. zřízení. Byl u těchto několikrát na recepci a na večerích [...] budiž proto dodán do TNP na dobu pokud možno nejdelší.*“ Spis dále mj. obsahuje prosbu o povolení vstupu do mezinárodního spolku RAFES (Společnost uprchlíků královského letectva) z roku 1947, výpis z rozsudku vojenského soudu z roku 1947, kdy byl Fajtl zproštěn pro nedostatek důkazů obvinění z přečinu proti bezpečnosti života (v srpnu 1948 měl autonehodu), dále návrh na tzv. agenturní obsazení při návštěvě Anglie a Francie v roce 1967. Dochovány jsou celkem 2 svazky.

⁴⁾ Neruší tím však rozsudek z 9. února 1949, jehož účinnost stále dobíhala.

⁵⁾ Odvolání k této kauze obsahuje vyšetřovací spis V-5750 MV.

STÁTNÍ PROKURATURA V PRAZE

Pst I 177/50.

Státnímu soudu

v Praze.

Trestní vazba

Obžaloba.

Státní prokuratura v Praze žaluje na

I. býv. gen.-žal. trest. Karla Janouška,nar. 30.10.1893 v Přerově, národn. české, nábož. bez vyzn.,
býv. důst. z povol. nyní žal. trest. v Plzni-Bory,Provedeno II. býv. mjr.-žal. trest. René Černého,nar. 26.7.1914 v obci Kvíček, okr. Slaný, národn. české, býv.
důst. z povol. nyní t.č. žal. trest. v Plzni-Bory,

že

v září 1949, jako žalární trestanci v Plzni na Borech, smluvili se s tanějším dozorcem vězní podstržn, SVS Jaroslaven F l e m r e m, že s jeho pomocí a společně s ním uprchnou z Borů do západního Německa, kde se připojí ke zrádcovským protistátním živlům, aby s nimi spolupracovali podvrtně a nepřátelsky proti republice a cizí noci vyzradí státní tajemství jako bývalé vojenské osoby, připravený jejich útěk byl však včas překažen,

tedy jednak se spolčili k pokusu o zničení resp. rozvrácení lidově demokratického zřízení republiky a její společenské i hospodářské soustavy zaručené ústavou, jednak se pokusili o vyzrazení státního tajemství cizí noci, k dokonání činu však nedpřelo pro překážku příslou v to odjinud,

čin ž spáchali

zločin velezrady podle § 1:2 zák.čís.231/48 Sb. a pokus o zločin vyzvědačství podle § 8 tr.z. a § 5:1 zák.čís.231/48 Sb.

a buď te ž za to potrestáni podle § 5,47,48,52 zák.čís.231/48 Sb.

Obžaloba Státní prokuratury v Praze ze dne 1. 2. 1950 týkající se údajné přípravy útěku z věznice Plzeň-Bory.

Zdroj: ABS

V-2247 MV – kauza Jan Kostohryz – rozkaz k zatčení Jana Kostohryze byl vydán 14. července 1953 na základě domnělého členství v ilegální organizaci jeho bratrance Josefa Kostohryze, jejímž cílem bylo po svržení komunistického režimu vytvořit Křesťansko demokratickou stranu. Dále měl údajně shromažďovat špionážní zprávy o ČSA a předat informace o vojenských skladech s výzbrojí a výstrojí. Dále byl odsouzen za to, že předal Josefu Kostohryzovi zprávu o připravovaném odvolání generála Josefa Schejbala (byl čs. vojenským přidělcem ve Washingtonu), čímž ho varoval před návratem do ČSR (to jediné se skutečně stalo – pozn. autora). Rozsudkem vyššího vojenského soudu (je součástí spisu) z 3. února 1954 byl odsouzen k 16 letům vězení a dalším vedlejším trestům za zločin velezrady a vyzvědačství. Dne 17. února 1966 žádal Kostohryz o revizi trestního řízení, které bylo odloženo jako nedůvodné, avšak rozsudkem vyššího vojenského soudu v Příbrami z 29. května 1969 byl rehabilitován a zproštěn obžaloby, mj. i na základě toho, že uvedl, že byl (on i jeho bratranec) při vyšetřování, které probíhalo až do časných ranních hodin, pod psychickým i fyzickým nátlakem nucen k výpovědím. O domnělé trestné činnosti svého bratrance se prý dozvěděl až z denního tisku po bratrancově zatčení a při svém vlastním vyšetřování. Dle jeho slov byl u hlavního líčení v depresi a s pocitem ponížení přijal rozsudek. V podsvazku vyšetřovacího spisu jsou obsaženy protokoly o výpovědích svědků – mj. i Karla Janouška, výpovědi Kostohryze o Janouškovi, Hladěvi a dalších z Leopoldova. Dochovány jsou 3 svazky.

V-2656 MV – kauza Jaroslav Dobrovolný a spol. – dne 15. března 1951 bylo podáno trestní oznámení na Jaroslava Dobrovolného (ve vazbě od 6. března 1951), Jiřího Maňáka (ve vazbě od 23. listopadu 1950) a Antonína Rotbauera (ve vazbě od 1. března 1951) za to, že jako členové vládní letky ministerstva dopravy vyzradili při jedné z cest do Paříže technické údaje některých československých letadel a dále vymohli podporu pro osobu žijící v emigraci. Státní bezpečnost uvádí, že byl prováděn celou noc výslech Jiřího Maňáka, ze kterého nevyšlo nic podstatného, mj. proto, že je to muž doslova železných nervů (mající za sebou 2 sestřely a půl roku v zajetí). Proto usoudili, že by případné uvalení vazby nevedlo k dalšímu přiznání, a navrhli „vázání“ Jiřího Maňáka jako spolupracovníka. Což se také (avšak mnohem později) stalo. Dne 26. listopadu 1960 byl Krajskou správou MV v Českých Budějovicích zaveden pod registračním číslem 4372 svazek kategorie A (agent) s krycím názvem MICHÁLEK. Tento svazek byl 21. dubna 1966 uložen do archivu (archivní číslo 6864 ČB) a posléze zničen (datum skartace není v archivním protokolu uvedeno), proto můžeme jen obtížně zjistit, zda Jiří Maňák opravdu podepsal se Státní bezpečností spolupráci, či nikoliv. Rozsudkem z 8. června 1951 byl Jaroslav Dobrovolný odsouzen k trestu odnětí svobody na šest měsíců, Jiří Maňák a Antonín Rotbauer byli zproštěni viny. Dne 9. března a následně 7. října 1969 byl Jaroslav Dobrovolný soudně rehabilitován a zproštěn obžaloby. Dochován je 1 hlavní svazek a 1 podsvazek.

V-573 Brno – kauza Vladislav Matoušek a spol. – odsouzen byl k 12 letům odnětí svobody za zločin vyzvědačství (údajně jako bývalý důstojník přislíbil spolupráci agentům cizí zpravodajské služby CIC, získával v ČSR pro tyto agenty zprávy, jež předával do „mrtvých schránek“, které sám vybudoval). Tento archivní materiál je jakýmsi souhr-

nem starých soudních spisů – nacházejí se zde dílčí poznatky k letcům Otmaru Kučerovi a Janu Čermákovi. K Janu Čermákovi jsou to na straně 127–132 hlavního svazku příkazy a protokoly o domovní prohlídce a zápis o výpovědi, v níž Čermák uvádí, že v lednu 1949 byl 6 měsíců ve vyšetřovací vazbě za neoznámení trestného činu (neoznámil, že byl v Čechách přítomen Herbert Němec), za což byl plně osvobozen (propuštěn v červnu 1949). Dále se léčil se zdravotními problémy psychického rázu a dle svých slov by se „*raději věnoval své rodině, abych neuvedl sebe nebo je do dalšího vyšetřování*“. K Otmaru Kučerovi se nacházejí dílčí poznatky na stranách 201–212 hlavního svazku a na stranách 45–106 podsvazku vyšetřovacího spisu. Dne 28. ledna 1949 na něj bylo podáno trestní oznámení za to, že věděl o chystaném útěku Karla Slámy do zahraničí, a za to, že měl povědomí o pobytu Herberta Němce v Čechách. Dne 3. června 1949 byl zproštěn obžaloby pro nedostatek důkazů, vězněn byl tedy asi 6 měsíců. Materiál obsahuje i dokumenty z doby před únorem 1948, různá hlášení a zprávy 5. oddělení MNO. Dne 1. května 1949 byl poslán na dovolenou s čekáním a 1. listopadu 1949 odešel do výslužby. Spolu s ostatními „vyakčnenými důstojníky“ byl dále přemístěn k PTP 53 (pracoviště lomy a štěrkovny v Juliánově). Státní bezpečnost se o něj „zajímala“ asi do konce roku 1959.

Fond KR – kontrarozvědné rozpracování

Zahrnuje tzv. operativní svazky StB, tj. kontrarozvědného rozpracování nebo sledování osob (případně skupin osob); v případě letců byly tyto svazky zakládány v celém rozmezí let 1948–1989 (nejčastěji v 50. letech). V předkládané rešerši se jedná především o druhy těchto svazků (z hlediska kategorií určených StB):⁶

- agenturně-pátrací svazek (APS), případně pátrací svazek (P) – zaveden při ohrožení důležitého objektu nebo spáchání trestného činu, u kterého nebyl znám pachatel, či pátrání po osobách podezřelých z protistátní činnosti, které se ukrývaly anebo pobývaly v zahraničí
- signální svazek (S), též svazek prověření signálu – zaveden při získání informací o provádění protistátní činnosti
- svazek kategorie tzv. prověřované osoby (PO) – osoba, o níž se zajímala StB z důvodu její nebezpečnosti nebo prospěšnosti, nebo u níž byly signály, že vyvíjí nepřátelskou činnost, popř. osoba, kterou chtěla StB získat ke spolupráci
- osobní svazek (O) – zaváděl se po tzv. prověření signálu (podezření) o páčání nebo přípravě podezřelé činnosti konkrétní osobou

a. č. 4975 MV, svazek kategorie APS – vedený od 14. prosince 1951 5. odborem tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) k Hugovi Hrbáčkovi, jenž byl dne 7. května 1948 poslán na tzv. dovolenou s čekáním. Páté oddělení Hlavního štábu MNO mělo již v březnu 1948 zprávy o tom, že se Hrbáček hodlá pokusit ilegálně opustit ČSR. Do zahraničí však uprchl až 16. června 1948 v letadle zn. Dakota, které přistálo v Anglii údajně s dalšími 20 osobami, z nichž několik bylo z řad bývalých příslušníků RAF.

⁶ Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu při kontrarozvědné činnosti (A-oper-II-1).

Tento hromadný úlet měl organizovat právě Hrbáček. Dne 12. července 1955 bylo 5. oddělením VI. správy v Chrudimi vydáno rozhodnutí o vyhlášení pátrání po Hugovi Hrbáčkovi, které bylo zrušeno na základě Rozkazu ministra vnitra k 17. 7. 1961. Svazek byl doporučen k trvalému uložení do archivu, neboť se předpokládalo, že by mohl být získán cizí zpravodajskou službou pro její záměry v ČSR. Obsahuje různé zprávy, protokoly o výpovědi svědků (např. jeho otce či údajné bývalé „milenky“), avšak z velké části je svazek proskartovaný, dochovány jsou 2 fiše.

a. č. 31713 MV, svazek kategorie APS – vedený od 20. května 1955 2. oddělením 2. odboru tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) k Josefu Schejbalovi. V roce 1947 byl vyslán do USA jako letecký přidělenec ČSR. V roce 1948 byl odvolán, ale odmítl se vrátit, požádal o azyl a zůstal v USA spolu s manželkou a synem. V roce 1960 StB vyhodnotila (i na základě zpráv tzv. I. správy MV – zahraničněpolitické rozvědky), že nepracuje zpravodajsky proti ČSR. Svazek obsahuje žádanky o pátrání, poznatky o Schejbalově činnosti za války i po válce, mj. výslech Jaroslava Hlad'a k jeho osobě z července roku 1960, kdy byl Hlad'o požádán, aby navštívil matku Josefa Schejbala, což učinil a předal poznatky, které o něm získal. Svazek je velmi proskartovaný, dochována je 1 fiš.

a. č. 671331 MV, svazek kategorie S – vedený od 8. ledna 1976 2. oddělením 4. odboru X. správy FMV (Správy kontrarozvědky pro boj s vnitřním nepřítelem) pod krycím názvem DRUŽBA k Janu Irvingovi. V roce 1946 nastoupil jako pilot k ČSA Praha, odkud byl pro politickou nespolehlivost propuštěn. Do roku 1966 pracoval ve více podnicích, většinou jako zámečník. Dne 1. ledna 1966 nastoupil opět jako pilot k ČSA Praha. V letech 1968–1969 se stal předsedou odbočky SPB (Svaz protifašistických bojovníků), kde kolem sebe soustředil příslušníky RAF z Prahy (dle StB tzv. „Pražská skupina“). Od roku 1970 organizoval Irving setkání příslušníků RAF v restauraci Na Zvonáře v Praze. To jim bylo brzy zakázáno, ale setkávali se dále, a to v restauraci Družba na Václavském náměstí v Praze. Pro StB byl nebezpečný i proto, že měl kontakty na osoby ve Velké Británii a na britském velvyslanectví v Praze. Ve svazku jsou dochovány zprávy o schůzkách bývalých příslušníků RAF, záznamy o jejich sledování (které vyčteme i ze svazku tzv. IV. správy FMV – Správy sledování, krycí název DRUŽBA; popsán bude v druhé části rešerše), o sledování Irvinga od roku 1975. Do této doby bylo sledování ojedinělé. V srpnu 1968 věděla StB o srazu západních letců a stíhačů v Kolíně, v srpnu 1970 se konalo setkání na anglickém velvyslanectví u příležitosti 30. výročí bitvy o Velkou Británii. V roce 1976 StB konstatovala, že nemá k dispozici seznam bývalých příslušníků RAF a že nejsou samostatně „rozpracovávaní“. Svazek je proskartovaný, dochována 1 fiš.

a. č. 606964 MV, svazek kategorie P – vedený od 17. ledna 1952 VI. správou MV (vojenskou kontrarozvědkou) k Tomáši Vybíralovi, jenž byl dekretem ze dne 19. května 1948 zproštěn služby a 1. června 1948 dán na dovolenou s čekáním. Výnosem 4. oddělení Hl. št. MNO byl dne 1. října 1948 přeložen do zálohy. O rok později, 20. září 1948, emigroval do Anglie a 28. července roku 1955 po něm bylo vyhlášeno pátrání. Dle zjištěných informací Krajské správy MV v Praze údajně pracoval pro britskou zpravodaj-

skou službu, kde používal krycí jméno JOHNSON či THOMPSON a několikrát kontaktoval spolupracovníka s krycím jménem MILOŠ (zaměstnanec KOVOSPOLu), kterého se snažil získat pro spolupráci tzv. nepřátelské rozvědky (12. srpna 1955 v Kodani). V rámci tzv. „Akce Kodaň“ se Vybíral setkal s MILOŠEM ve Stockholmu, kde ho údajně úkoloval, aby mu opatřil výrobní sériová čísla letadel a aby prověřil, zda Karel Mrázek žije dosud v Praze. Pokračování akce bylo přerušeno tím, že MILOŠ dostal zákaz vycestovat a intervence ze strany Krajské správy nebyla možná, protože by byl MILOŠ dekonspirován jako spolupracovník MV (3. odboru KS MV Praha). Celostátní pátrání nebylo úspěšné, a tak byl svazek v srpnu 1956 uložen do archivu MV. Ve svazku chybí závěr a vyhodnocení „Akce Kodaň“. Zřejmě nebylo prokázáno, že by Vybíral byl členem britské zpravodajské služby, jelikož se jednalo o výpověď pouze jednoho spolupracovníka (MILOŠE). Svazek je proskartovaný, dochována je 1 fiš.

a. č. 799031 MV, svazek kategorie PO – vedený od 3. května 1979 3. oddělením II. odboru II. správy FMV (Správy kontrarozvědky pro boj s vnějším nepřítelem) k Tomáši Vybíralovi. Jedná se o vyskartovaný materiál, ve kterém zůstal pouze návrh na založení svazku v kategorii PO (prověřovaná osoba) na základě podezření, že Tomáš Vybíral, nar. 29. 11. 1911 (jeho pravé datum narození je 29. 9. 1911 – pracovníci StB tak snižovali možnost správné lustrace), spolupracuje s britskou zpravodajskou službou, a návrh na uložení spisu do archivu ze 30. září 1986, protože nebyly získány žádné státobezpečnostní poznatky, které by spolupráci dosvědčovaly.

a. č. 51024 MV, svazek kategorie P – vedený od 23. května 1949 II. správou MV (kontrarozvědkou) k Herbertu Němcovi, jenž byl poslán na dovolenou s čekáním 1. května 1948 a od 1. listopadu 1948 byl dekretem MNO poslán do výslužby; tou dobou už byl společně se svými dvěma bratry v Rakousku (od 21. října 1948). Druhým oddělením I. odboru VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) bylo 9. prosince 1954 vydáno rozhodnutí o vyhlášení pátrání, které bylo zrušeno na základě Rozkazu ministra vnitra k 17. 7. 1961. Ve svazku se nachází i Němcovo dovolání, ve kterém se ptá, z jakého důvodu byl poslán na dovolenou s čekáním, a prohlašuje se za politicky naprosto spolehlivého právě proto, že je nepolitický. Svazek obsahuje různé negativní posudky MNO, ve kterých se např. hovoří o tom, že „není možné ho doporučit k zpětnému přijetí do armády vzhledem k jeho původu, schopnostem, inteligenci, znalosti řeči, zemi, školení v USA a stykům se zástupci cizích států i návštěvy v Anglii“. Žádal o přijetí do ČSA i na ministerstvo financí, ale nikde přijat nebyl. Podle StB byl Němec po svém odchodu do Rakouska přijat do služeb zpravodajské služby ve Vídni, kde pracoval jako „výslechář“ a současně jako řídicí orgán, který vysílal do ČSR agenty, z nichž někteří byli zatčeni StB. Byl údajně několikrát viděn v ČSR. Zatčen byl i Jan Čermák, který byl 6 měsíců ve vyšetřovací vazbě, kde mu bylo kladeno za vinu, že ačkoliv Němce viděl, neohlásil to úřadům, což nakonec nebylo prokázáno a Čermák byl propuštěn (viz vyšetřovací spis a. č. V-573 Brno). Součástí tohoto svazku jsou i protokoly o jeho výpovědích; svazek byl předán II. správě a „rozpracován“ byl i bývalou I. správou. Svazek je proskartovaný, dochovány jsou 3 fiše.

a. č. 26531 MV, svazek kategorie APS – vedený od 25. května 1955 1. oddělením 5. odboru tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) k Josefu Hanušovi. Po návra-

tu do ČSR byl Hanuš přijat do armády a byl povolán do Vysoké vojenské školy. Dne 15. března 1948 byl ustanoven do funkce náčelníka štábu III. leteckého sboru v Brně. V této době jeho britská manželka odcestovala zpět do Anglie. V dubnu 1948 byl dán pro politickou nespolehlivost na dovolenou s čekáním. Dne 4. května 1948 byl zatčen a odsouzen k dvěma měsícům vězení za to, že údajně věděl o připravovaném ilegálním odchodu generála Janouška a ostatních do zahraničí a že tuto skutečnost neohlásil. Propuštěn byl 22. června 1948 a vzápětí uprchl do zahraničí. Svazek byl dne 1. června 1956 uložen do archivu, protože k Josefu Hanušovi nebyly zjištěny StB žádné poznatky, a ani nebylo možné jeho další „operativní rozpracování“. Svazek je proskartován a dochována je 1 fiš.

a. č. 46680 MV, svazek kategorie APS – vedený od 13. prosince 1952 5. odborem tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) ke Karlu Náprstkovi, jenž byl v roce 1948 poslán na dovolenou s čekáním pro politickou nespolehlivost a později byl z armády propuštěn. Svazek byl na Karla Náprstka založen proto, že v dubnu nebo v květnu 1948 opustil ilegálně území ČSR. V červenci 1948 byla získána zpráva, že se zdržuje v Paříži. Pátým odborem VI. správy v Chrudimi bylo dne 12. července 1955 vydáno rozhodnutí o vyhlášení pátrání, které bylo zrušeno na základě Rozkazu ministra vnitra k 17. 7. 1961. Svazek je proskartován a dochována je 1 fiš.

a. č. 29442 MV, svazek kategorie APS – vedený od 5. května 1953 5. odborem tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) ke Karlu Kasalovi, jenž 20. února 1948 uprchl za hranice, kam za ním brzy odešla i jeho manželka (filmová herečka Helena Bušová). Dne 5. května 1955 bylo po něm vyhlášeno celostátní pátrání a 5. července 1955 vydal pátý odbor v Praze rozhodnutí o vyhlášení pátrání po Karlu Kasalovi pro podezření, že pracuje nepřátelsky proti ČSR. Manželům se za hranicemi podařilo získat britské občanství a až do roku 1955 byli zaměstnáni v Rádiu Svobodná Evropa v Mnichově. Helena Bušová se v této době chtěla vrátit zpět do ČSR, a tak se pokoušeli vyjednávat na zastupitelském úřadě ve Vídni. Při této příležitosti údajně slíbili, že udělají propagační kampaň proti Svobodné Evropě. Prohlásili, že materiálu mají za ta léta dostatek. Manželé sice nakonec vydali Prohlášení proti Svobodné Evropě, ale odmítli se vzdát britského občanství a tím se také zřekli možnosti trvalého návratu. Do ČSR přijeli dvakrát, a to v roce 1956 (legálně, na tzv. cestovní listy, které vydával zastupitelský úřad ve Vídni). Poté se usadili trvale v Anglii a dále nebyli „operativně rozpracováni“, proto byl svazek 29. srpna 1957 uložen do archivu.

V roce 1955 byl svazek předán I. správě MV, která měla Karla Kasala tzv. agenturně obsazeného, byl „rozpracováván“ v „Akci Donát“. Archiv bezpečnostních složek MV v současné době nespravuje fondy bývalé I. správy (rozvědky); budou převzaty v průběhu letošního roku. Přepokládáme, že pokud byl svazek dochován, objeví se jeho popis v další části této rešerše. Svazek je proskartován a dochována je 1 fiš.

a. č. 26682 MV, svazek kategorie APS – vedený od 28. července 1955 5. odborem tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) k Josefu Jaškemu, jenž se po válce vrátil do služeb ČSA. Zde zůstal až do února roku 1948, kdy byl dán na dovolenou s čekáním. Poté si našel zaměstnání v Bratislavě, kde pracoval jako úředník u firmy obchodující se

sklem. V srpnu si vzal dovolenou a po ní již do zaměstnání nenastoupil. Na základě této skutečnosti na něj bylo vyhlášeno (bezvýsledné) celostátní pátrání. Utekl za hranice, pravděpodobně do Anglie. Pátým odborem bylo v Chrudimi 12. července 1955 vydáno rozhodnutí o vyhlášení pátrání, které bylo zrušeno na základě Rozkazu ministra vnitra k 17. 7. 1961. Svazek je proskartován a dochována je 1 fiš.

a. č. 27002 MV, svazek kategorie APS – vedený od 5. února 1952 VI. správou MV (vojenskou kontrarozvědkou) k Františku Peřinovi. Když se v červenci 1945 vrátil Peřina do ČSR, zůstal v ČSA jako důstojník z povolání. Působil jako učitel létání a střelby v leteckých školách na různých místech. V lednu 1949 bylo rozhodnuto, aby byl zbaven služby v ČSA a poslán na dovolenou s čekáním (do vyřízení jeho propuštění z ČSA). V dubnu 1949 bylo zjištěno, že uprchl i se svou manželkou do západního Německa (uletěli letadlem typu SOKOL, řízeným civilním pilotem Karlem Radou), kde byl údajně vyslýchán americkou rozvědkou. Později se měl zúčastnit výsledků uprchlíků z ČSR ve Wiesbadenu. Jiné poznatky o něm StB nezjistila, a tak byl svazek uložen 20. února 1958 do archivu. Svazek je proskartován a dochována je 1 fiš.

a. č. 27097 MV, svazek kategorie APS – vedený od 27. května 1952 5. odborem tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) k Václavu Šloufovi. Po válce se vrátil jako příslušník československé západní armády, později nastoupil jako dopravní pilot u ČSA na pravidelné lince Praha–Paříž. Za manželku měl Angličanku, která po únoru 1948 odjela do Anglie, odkud se již nevrátila. Šlouf se dne 5. května 1948 odmítl vrátit z Paříže, kde byl služebně jako pilot. Poté dle StB nastoupil u holandské letecké společnosti KLM v Haagu a později sloužil u RAF v Londýně. Dne 7. dubna 1956 bylo po něm vyhlášeno celostátní pátrání, jehož výsledek byl negativní. Dne 20. února 1958 byl svazek uložen do archivu, je proskartován a dochována je 1 fiš.

a. č. 48668 MV, svazek kategorie APS – vedený od 20. prosince 1951 5. odborem tzv. VI. správy MV (vojenské kontrarozvědky) k Alexandru Hessovi, jenž byl od roku 1942 do roku 1946 leteckým atašé ve Washingtonu pro USA a Kanadu. Oženil se s Angličankou, se kterou se vrátil do ČSR; ta v roce 1948 odjela zpět do Anglie. Hess byl v témže roce poslán na dovolenou s čekáním a vzápětí do výslužby. Nečecal a 10. června se ve Kbelích podílel na odcizení letadla značky Dakota a uletěl do Anglie. Pátý odbor vydal v Českých Budějovicích 3. května 1955 rozhodnutí o vyhlášení pátrání, které bylo zrušeno na základě Rozkazu ministra vnitra k 17. 7. 1961. Dne 2. listopadu 1960 byl svazek uložen do archivu, je proskartován a dochována je 1 fiš.

a. č. 16982 MV, svazek kategorie OS – vedený od 15. prosince 1951 VI. správou MV (vojenskou kontrarozvědkou) k Janu Kostohryzovi. Na základě údajného členství v protistátní skupině, vedené jeho bratrancem, byl Jan Kostohryz 15. června 1953 zatčen a odvezen do ruzyňské věznice. Rozsudkem, který nabyt právní moci 3. února 1954, byl odsouzen k 16 letům vězení. Propuštěn na svobodu byl na základě amnestie v roce 1960. Ve svazku se nacházejí materiály k jeho dřívější činnosti, poznatky StB i k dalším osobám. Více je obsaženo ve vyšetřovacím spisu V-2247 MV (viz výše). Svazek je proskartován a dochovány jsou 2 fiše.

a. č. 770619 MV, svazek kategorie PO – vedený od 9. listopadu 1981 2. oddělením 2a odboru XI. správy SNB (Správy kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky) k Ivanovi Otto Swarzovi. Svazek byl založen pod krycím názvem OTAKAR na základě poznatku StB o jednání v Anglii, kde měl Schwarz zahájit obchody s ČSSR – tzn. v problematice „zahraničního obchodu“. Předpokládali, že bude za tímto účelem dojíždět do ČSSR, a proto byla realizována prověrka přes pracovníky tehdejší I. správy SNB. K tomu však nedošlo, a tak byl svazek dne 29. května 1985 uložen do archivu. Dochována je 1 fiš.

a. č. 926664 MV, svazek kategorie PO – vedený od 21. prosince 1979 1. oddělením 3. odboru II. správy SNB (Správy kontrarozvědky pro boj s vnějším nepřítelem) pod r. č. 18976 a krycím názvem NISA ke Karlu Mrázkovi. Karel Mrázek se stýkal s „objektem Akce Nero“, který byl kádrovým rozvědčíkem ZÚ Kanady v ČSSR. Cílem založení svazku bylo zjistit, zda Mrázek nepracuje pro „nepřátelskou“ zpravodajskou službu. Karel Mrázek byl dle poznatků StB v roce 1948 vyšetřován pro tzv. napomáhání útěku civilních osob na Západ a byl propuštěn z armády. Přestěhoval se do Jablonce nad Nisou. Byl členem SPB (svaz protifašistických bojovníků). StB bylo zjištěno, že se stýká převážně s příslušníky bývalé „západní“ armády, se kterými bojoval v řadách čs. letectva za II. světové války. Ve dnech 1.–3. května 1981 se zúčastnil setkání bývalých letců a dalších osob v Kořenově. Dále k němu bylo zjištěno, že byl zván na různá setkání na zastupitelský úřad Velké Británie v Praze, která se konala při příležitostech vojenských výročí, stejně tak byl zván na setkání na zastupitelský úřad USA v Praze. Dále se několikrát zúčastnil srazů bývalých letců RAF k výročí bitvy o Anglii. StB nezjistila, že by byl Mrázek využíván „nepřátelskou“ zpravodajskou službou, proto byl svazek 5. června 1985 uložen do archivu pod archivní číslo 7592 Ústí nad Labem. Dochoval se pouze jeden svazek, který je značně proskartovaný (12 listů včetně desek, zůstal de facto pouze návrh na založení svazku a návrh na uložení svazku do archivu).

a. č. 21917 Brno, přesná kategorie svazku neuvedena (KR – kontrarozvědné rozpracování) – není známé, odkdy byl svazek veden, na str. 136–139 se nacházejí dílčí poznatky o Vladimíru Nedvědovi, které se týkají především jeho styku s Albertem Pražákem, významným advokátem, v roce 1945 sekčním šéfem ministra spravedlnosti. Nedvěd se oženil s jeho dcerou Luisou a 6. dubna 1948 uprchli pomocí letedla typu Dakota OK-WDO do Mnichova a odtud dále emigrovali do Anglie. Dochován 1 svazek.

a. č. 21844 Brno, přesná kategorie svazku neuvedena (KR – kontrarozvědné rozpracování) – není známé, odkdy byl svazek veden, na str. 52–56 se nacházejí dílčí poznatky o Vladimíru Soukupovi, který dne 18. května 1948 uprchl do zahraničí společně s dalšími důstojníky Šodkem, Kopečkem, Ruprechtem a Doubravou (křestní jména nejsou uvedena) pomocí uloupeného dopravního letounu z letiště v Českých Budějovicích. Jeho manželkou byla Angličanka. Dochován je 1 svazek.

a. č. 22941 Brno, přesná kategorie svazku neuvedena (KR – kontrarozvědné rozpracování) – není známé, odkdy byl svazek veden, na str. 30 se nacházejí dílčí poznatky o Františku Peřinovi, který v dubnu 1949 uprchl do zahraničí. Jedná se o sloučené svazky různých osob v problematice „ilegálních útěků do zahraničí“.

MRÁZEK Karel

Jméno a příjmení osoby

Datum narození

29. 11. 1910

Rodné číslo

Název objektu:

Druh trestného činu:

Adresa objektu:

Místo trestného činu:

Registrační číslo	Druh svazku - spisu	Útvar, odbor oddělení	Datum
18976	PO	II-3-1	21. XI. 1970
20960-	PO	Státní bezpečnost F. H. Jellonek	2. pros. 80

Záznamy o kontrole svazku - spisu nebo seznámení se s jeho obsahem

Datum	Útvar odbor oddělení	Důvod seznámení, nebo čj. rozhodnutí o kontrole	Podpis č. služ. průkazu
19. 11. 82	XIII. S SNB	ADM. KONTROLA	
4. 7. 84	IV NK S SNB	prověrba po VC maj. Jellonek	104076

Desky svazku kategorie PO (prověřovaná osoba) s krycím názvem „Nisa“, vedeného na generála Karla Mrázka.

Zdroj: ABS

a. č. 19898 Brno, přesná kategorie svazku neuvedena (KR – kontrarozvědčné rozpracování) – není známo, odkdy byl svazek veden, na str. 76–80 se nacházejí dílčí poznatky o Jiřím Hartmanovi, který dne 22. května 1948 utekl do zahraničí. Kromě „zběhnutí“ a následného „vyzrazení cizí zpravodajské službě vše o poměrech v armádě“ byl obviněn z několika dalších trestných činů. V roce 1947 a 1948 údajně pravidelně kradl erární pohonné hmoty do auta, dále v pracovní době využíval jistého desátníka jako řidiče svého soukromého vozidla a další. Hartman měl za manželku Angličanku. Dochován je 1 svazek.

Fond T – tzv. taktický fond

V tomto fondu jsou uloženy jednak dílčí poznatky a části dnes již skartovaných svazků, které byly pro StB různým způsobem důležité a do budoucna operativně využitelné. Dále se zde nachází tzv. volný materiál – tzn. poznatky k osobám, které nebylo možné typově přiřadit k žádné ze základních kategorií svazkové agendy (hlášení či různé poznatky, materiály osob prověřovaných pro styk se státním tajemstvím atp.).

a. č. T-1355 MV – na straně 146–147 se nachází poznatek o Jaroslavu Hladovi ze 7. září 1949, který uvádí, že Hlad působí v Praze u MNO jako profesor na vysoké škole a je pravděpodobné, že je zapojen do protistátní činnosti. Po dobu jeho pobytu v Českých Budějovicích byl sledován, a proto se v této zprávě doporučuje, aby byl nadále pozorován i v Praze.

a. č. T-1587 MV – na straně 191–218 se nachází poznatek o Václavu Bergmanovi, jenž byl v únoru roku 1948 z preventivních důvodů (hromadné odlety letců do zahraničí) poslán na dovolenou s čekáním. V květnu odjela manželka s dcerou do Anglie, a ačkoliv ještě v červenci a v srpnu Bergman na veřejnosti prohlašoval, že do Anglie neodjede, a přestože byl bedlivě sledován, dne 28. září 1948 (v jiné zprávě 20. září 1948) odešel z bytu a od té doby již nebyl spatřen.

a. č. T-1341 MV – na straně 46–81 se nacházejí poznatky o Aloisu Hochmalovi. Hochmal si vzal za manželku Angličanku a dne 1. června 1948 byl poslán na dovolenou s čekáním (po předchozím zproštění služby), dne 23. července 1948 uprchl do Německa. Byl frekventantem Vysoké školy (válečné) vojenské, ze které byl 1. srpna 1948 vyloučen a do zálohy přeložen 1. září t. r. Dle poznatků StB byl vyslýchán cizími zpravodajskými službami a „*udal v tomto směru vše, co mu bylo o čs. armádě známo, tudíž vyzradil přímo cizí moci skutečnosti, opatření a předměty, které mají zůstat utajeny pro obranu republiky*“.

a. č. T-1824 MV – na straně 39–42 se nacházejí poznatky o Mikuláši Grofčíkovi, na něhož bylo dne 24. listopadu 1950 podáno trestní oznámení pro trestný čin ilegálního přechodu státních hranic – neuposlechnutí výzvy k návratu do ČSR. Uprchl spolu se svou manželkou Margaretou Grofčíkovou dne 1. dubna 1948 do Anglie.

Objektové svazky

Objektové svazky byly zakládány mj. proto, aby StB mohla plynule sledovat činnost potenciálních skupin odpůrců režimu. Většina bývalých letců se vyskytuje v objektových svazcích týkajících se tzv. problematiky „bývalých lidí, amnestantů, emigrantů, výjezdových osob atd.), jež obsahují de facto pouze seznamy osob s velmi stručným komentářem, bez dalšího „operativního rozpracování“. Analýza tvořila většinou jakési evidenční podchycení „problematických“ osob a seznamy (kolik jich v jakém okrese bydlí atd.), formy a metody tzv. nepřátelské činnosti („špionáž ve prospěch cizích rozvědek; snahy o aktivisaci v případech zostření mezinárodní situace; činnost po stránce ekonomické + rozšiřování nepravdivých zpráv; politicko-ideologická situace mezi bývalými lidmi“)⁷, statistické přehledy, tzv. využívání legálních pozic – u letců například v SPB (Svazu protifašistických bojovníků) či na srazech bývalých důstojníků, kde probíhalo jejich sledování. Ve svazku jsou uváděny příklady diskusí ap., vyhodnocení činnosti po linii VB (zejména v ekonomické trestné činnosti, ale i u jiných trestných činů), jejich „obsazení“ agenturou, aktivní „operativní rozpracování“ (příp. odsouzení), dále na jakých pozicích či v jakých odvětvích jsou momentálně zaměstnáni atd.

OB 1733 MV – „Bývalí lidé“ – obsahuje rozbory a analýzy tzv. báze bývalých lidí v Ústeckém kraji ze září roku 1958. Na straně 158 je StB „dokázán“ projev špionáže a nepřátelského zaměření tzv. bývalých lidí na příkladu Františka Fajtla. Ze statistické analýzy je možné pro zajímavost uvést následující údaje: „V roce 1957 na 2. odboru Krajské správy MV (v Ústí nad Labem) bylo aktivně rozpracováno 13 osob z řad bývalých letců RAF. Nejvíce bývalých vyšších důstojníků ČSA a zpravodajských důstojníků (celkem 159) pracuje na těchto pracovních pozicích: úředníci (54), dělníci (49) a zemědělský sektor (41), ve vedoucích funkcích jich setrvalo 8.“⁸ Další zajímavou informací je návrh na zlepšení koordinace mezi složkou VB a StB⁹ v problematice tzv. bývalých lidí, jejímž cílem by byl lepší centrální přehled o poznatcích v této oblasti.

OB 1734 MV – „Amnestanté“ – jedná se o analýzu a „rozpracování“ osob, které byly v minulosti odsouzeny za protistátní činnost a poté propuštěny či amnestovány prezidentem republiky v Ústeckém kraji. Analýza měla sloužit k vytipování určitých osob za účelem dalšího aktivního „rozpracování“. Dílčí poznatky se zde nacházejí k Františku Cháberovi, který se zúčastnil 11. února 1967 plesu Svazu protifašistických bojovníků v Praze. Pozvání zasilal Jan Irving. Pracovníci Státní bezpečnosti zaznamenali roztržku, která údajně pramenila z toho, že některým z přítomných se podařilo publikovat své zážitky z II. světové války a jiným se toto nepodařilo. Dalším zajímavým záznamem je tzv. vytěžení Václava Blahoše k průběhu recepcce konané 4. února 1967 ve Slovanském

⁷⁾ ABS, f. objektových svazků, OB 1733 MV, projevy nepřátelské činnosti bývalých lidí v kraji Ústí nad Labem, s. 158.

⁸⁾ ABS, f. objektových svazků, OB 1733 MV, statistická analýza, s. 169 a 177.

⁹⁾ Tamtéž, s. 174.

domě v Praze. Recepce byla zorganizována anglickou ambasadou a byli na ni pozváni bývalí příslušníci leteckých sil v Anglii.

OB 369 ČB – „Rozpracování čs. emigrantů“ – v seznamu osob, které se pokusily uprchnout nebo skutečně utekly přes státní hranice, figuruje i letec Jaroslav Muzika. V evidenčním listu je podchyceno jeho jméno, datum narození, národnost, státní příslušnost, náboženství, stav (rodinný), bydliště, zaměstnání, datum útěku do zahraničí (Jaroslav Muzika emigroval 22. dubna 1949 se svou manželkou z Čimelic), dále jsou zde jmenováni jeho příbuzní.

OB 29 Brno – „Bývalí důstojníci ČSA“ – svazek byl založen 3. listopadu 1951 (3. odborem Krajské správy MV v Brně) za účelem evidenčního podchycení a „rozpracování“ bývalých důstojníků ČSA, kteří byli z politických důvodů propuštěni z armády. Svazek měl původně 38 podsvazků (bylo v něm tedy pozorováno a vedeno v patrnosti 38 lidí), nyní obsahuje pouze dílčí zprávy o těchto osobách.

OB 335 Brno – podsvazek „Emigrace“ – tento velmi rozsáhlý objektový svazek se zabývá problematikou osob, které emigrovaly v Brněnském kraji. K většině těchto emigrantů nebyly zakládány samostatné svazky, poznatky k nim proto hromadily objektové svazky. V seznamu emigrovaných osob se tak nachází i jméno Herberta Němce. V podsvazku „Vinař“ se nacházejí dílčí poznatky k Václavu Bergmanovi v souvislosti s paní Ludmilou Masopustovou, která byla zatčena pro napomáhání k jeho ilegálnímu útěku v roce 1948 (byla však propuštěna z vyšetřovací vazby, neboť jí nebyla dokázána vina). Byly získány poznatky o tom, že by měla údajně spolupracovat s anglickou rozvědkou.

OB 133 HK – „Západní armáda“ – v tomto objektovém svazku byli Krajskou správou MV v Pardubicích samostatně „rozpracováni“ příslušníci západní zahraniční armády v Královéhradeckém kraji, protože u nich existovalo „reálné“ podezření, že budou spolupracovat se zahraniční zpravodajskou službou. Cílem bylo sledování stavu těchto osob (evidenční seznamy různých okresních správ), zjišťování poznatků k jednotlivcům, vyhodnocování možné spolupráce různých osob s touto skupinou (informátorské či agenturní obsazení těchto lidí) a v případě důležitých skutečností založení samostatných svazků. Krajská správa samozřejmě spolupracovala s centrálními útvary StB (v tomto případě s VI. správou MV – vojenskou kontrarozvědkou).

OB 151 HK – „Akce D“ – svazek byl založen už v roce 1948 za účelem izolace bývalých důstojníků, u kterých se předpokládalo, že budou provádět „protistátní činnost“. Tato akce měla krycí název „Akce D“. Jejím cílem bylo odsunout do pracovních táborů ty důstojníky, kteří byli po únoru 1948 propuštěni z armády. Svazek obsahuje mj. pokyn k této akci Krajskému velitelství StB v Pardubicích. Dle tohoto pokynu měla být první skupina důstojníků „odsunuta“ do pracovního tábora v Hodoníně u Kunštátu na Moravě. Kromě zatčení důstojníků měly proběhnout také domovní prohlídky „se zvláštním zaměřením na materiál, který by nasvědčoval nebo potvrdzoval jejich styk s reakčním podzemím nebo poúnorovými uprchlíky v cizině, či jejich činnosti výzvěd-

né, rozvratnické apod. (závažný materiál písemný, letáky, plány, seznamy, vojenské dokumenty a spisy, vysílačky, šifrové klíče, zprávy výzvědného obsahu, zbraně, střelivo, traskaviny apod).“¹⁰ Poté měli s těmi, u nichž se takovýto materiál nalezne, sepsat výslechové protokoly, podat trestní oznámení a umístit je do soudní vazby. Ti důstojníci, u nichž nebyl kompromitující materiál nalezen, byli postaveni před komise pro zařazování osob do táborů nucených prací, kam pak byli následně odvezeni „spolehlivými“ příslušníky SNB. Akce měla probíhat v naprosté tajnosti, aby nevyvolala na veřejnosti rozruch. Ve svazku se nacházejí materiály k jednotlivým důstojníkům a jejich výpovědi při zatčení.

OB 266 HK – „Valdice“ – jedná se o objektový svazek, jehož cílem byla kontrarozvědná ochrana Ústavu nápravné výchovy MV ve Valdicích. V roce 1966 si v ústavu odpýkávalo trest 1537 odsouzených. Ve svazku je popsána ostraha ústavu (vnitřní i vnější). Svazek původně obsahoval až 19 podsvazků, které se zaměřovaly jak na jednotlivá pracoviště ústavu, tak i na další problematiky (mládež, útěkáři atd.). Bývalý příslušník RAF Jan Kostohryz je zde jmenován na jedné straně seznamu odsouzených, kteří byli propuštěni na základě amnestie ze dne 9. května 1960.

Materiály 3. oddělení ABS

Písemností, které se týkají bývalých příslušníků RAF a jsou uloženy u 3. oddělení Archivu bezpečnostních složek, je překvapivě málo. Důvodů je patrně několik: Tito lidé byli často „rozpracováni“ vojenskou kontrarozvědkou, ovšem ve fondu A 30 a A 30/2 (III. správa SNB – vojenská kontrarozvědka) je uloženo minimum materiálů z inkriminované doby (gros fondu totiž tvoří dokumenty k Akčnímu programu československé kontrarozvědky a VKR z roku 1968). Máme sice k dispozici plány práce a jejich vyhodnocení, ovšem až od roku 1954, a navíc nikterak obsáhlé. Plány práce jednotlivých krajských správ MV se pak dochovaly až od roku 1957 a jsou ještě stručnější. V ostatních písemnostech krajských a okresních součástí StB, vzniklých v období největší perzekuce letců, převažují zase jiná témata – zejména jde o soupisy příslušníků fašistických a nacistických stran a organizací, gestapa a jeho konfidentů, materiály k politickým stranám apod.

K fondům tohoto oddělení neexistují jmenné databáze, pouze stručné jmenné rejstříky v jednotlivých inventářích. Vyhledávání archiválií, vztahujících se ke konkrétním osobám, je tak poměrně obtížné. Výjimkou je první část fondu Inspekce MV (viz dále), která je z drtivé části digitalizována a „vytěžena“, tzn. jsou vypsána všechna jména, která se ve spisech objeví. Nejzajímavějším „přínosem“ fondů 3. oddělení ke zvolenému tématu jsou tedy materiály instituce, jejíž počátky spadají do roku 1953 – Inspekce ministra vnitra. Obecně jde o stížnosti, žádosti a upozornění odsouzených nebo obviněných na nesprávný postup orgánů Bezpečnosti, prokuratur a soudů, porušení socialistické zákonnosti, šetření jednotlivých případů podle požadavku prokuratur

¹⁰⁾ ABS, f. objektových svazků, OB 151 HK, „Akce D“ – pokyny, s. 2.

a soudů, žádosti odsouzených osob o obnovu soudního řízení, o přezkoumání jejich trestné činnosti, o úplnou nebo částečnou rehabilitaci, o odškodnění za nezákonnou vazbu, žádosti o milost apod.¹¹ Jsou často zajímavým doplňkem vyšetřovacích spisů, protože dokumentují metody používané běžně Státní bezpečností koncem 40. a počátkem 50. let, zejména provokace a fyzické násilí, jemuž byli vystaveni jak vyšetřovaní, tak vězni. Rozkazy, kterými byly tyto praktiky zakazovány, se v praxi vcelku míjely účinkem – důležité bylo různé „protistátní spiklence“ vyhledat, zatknout a usvědčit, ať to stojí, co to stojí. Pokud pak inspekce při pozdějším vyšetřování zjistila, že trestná činnost byla vyprovokována, popř. její přiznání bylo vynuceno fyzickým násilím, na věci to obvykle mnoho nezměnilo – tyto činy už byly často promlčeny a odsouzený si větší část trestu stejně odpykal.

Existuje ještě možnost, že drobné zmínky k bývalým příslušníkům RAF se objeví v plánech práce jednotlivých součástí StB z doby, kdy na ně opět zaměřila svoji pozornost – tedy v 70. letech. Pokud by tomu tak bylo, seznámíme čtenáře s podrobnostmi ve druhé části této studie.

Fond A 8, inv. j. 328 – Případ PETELÍK a spol.

Spis je věnován tzv. „Borskému případu“, v němž bylo v roce 1950 odsouzeno celkem 14 osob a došlo k vynesení tří rozsudků smrti – nad bývalým poslancem lidové strany Stanislavem Brojem, příslušníkem SVS Čeněk Petelíkem a bývalým majorem letectva René Černým. Dle zprávy, kterou vypracovala Inspekce MV na podkladě materiálů z původního vyšetřování, doznal dozorce Čeněk Petelík, že udržoval nedovolené spojení s některými odsouzenými z řad tzv. prominentů, zejména s bývalým poslancem Stanislavem Brojem, jemuž zprostředkoval spojení s rodinou, doručoval motáky a sděloval zprávy zahraničního rozhlasu (pro zajímavost – Petelík měl doručit Brojově dceři i nedopalek cigarety, kterou před popravou nedokouřil gen. Heliodor Píka). Oba muži měli dále plánovat, jak by se za pomoci některých dalších dozorců zmocnili věznice v případě, že by došlo ke zvratu „lidově-demokratického“ zřízení, jakým způsobem budou propuštěni ostatní vězni a pozatýkáni vedoucí funkcionáři věznice. Jedním z odsouzených, kteří byli údajně o těchto plánech informováni, měl být i bývalý štábní kapitán letectva Jan Prokop. Ve výpovědi, kterou učinil před pracovníky Inspekce MV 6. června 1956 v Leopoldově (a ostatně už i při původním vyšetřování v roce 1950), však Jan Prokop důrazně popřel jakoukoliv svoji účast na připravovaném přepadení věznice. Stěžoval si ovšem na chování příslušníků SVS v době vyšetřování – byl dán do korekce, bylo mu nařízeno, aby se svlékl do naha, byl několikrát denně bit a kopán a byly mu vyraženy zuby.

Inspekce došla k jednoznačnému závěru, že výrok soudu o uložení absolutních trestů je nedostatečně odůvodněn, a v případě Černého navíc chybí jakékoliv přímé důkazy. U ostatních odsouzených (mj. i u Jana Prokopa) pak nebyla vina prokázána vůbec. Rozsudek označila inspekce za přehnaný a nepodložený. Náčelník inspekce navrhl ministrovi vnitra Rudolfu Barákovi zaslat zprávu o prošetření případu spolu s přísluš-

¹¹⁾ PTÁČNÍKOVÁ, Světlana: Stručný přehled fondů, uložených v depozitáři FMV Archivu MV Brno-Kanice. In *Sborník Archivu ministerstva vnitra*, č. 3, ABS MV, Praha 2005.

nými doklady Nejvyššímu soudu v Praze, informovat o případu generálního prokurátora a doporučit provedení revize celého procesu, informovat ministra spravedlnosti s doporučením, aby členové senátu, kteří případ soudili, podali svá vysvětlení. Potrestání příslušníků MV, kteří se dopustili vůči Petelíkovi fyzického násilí, však inspekce nedoporučila s odůvodněním, že se jedná o starý případ a trest by neměl výchovný účinek.

S tímto případem souvisí ještě následující dva archivní materiály, v nichž jsou zmiňováni bývalí příslušníci RAF:

Fond A 8, inv. j. 1478 – Plzeň-Bory

Spis obsahuje materiály z šetření nezákonností, které se odehrály ve vězeňském zařízení Plzeň-Bory v letech 1949–1951. Prošetřování bylo zahájeno na základě stížností bývalých odsouzených a jejich rodinných příslušníků, podaných na základě článků v tisku a relací v rozhlasu a v televizi na jaře roku 1968. Šetřením byla pověřena komise náčelníka Správy Sboru nápravné výchovy (po reorganizaci IV. oddělení IM ČSR), vyšetřování zahájil rovněž vojenský obvodový prokurátor Plzeň.

Na několika místech usnesení vyšetřovatele Vojenské obvodové prokuratury v Plzni z února 1969 je zmiňováno jméno Jana Prokopa. Měl vypovídat o ubití vězně v květnu 1950 (i když vyšetřovatel VOP tuto možnost posléze vyloučil), dále se opět mluví o bití Jana Prokopa a Stanislava Broje, které v korekci v květnu 1950 zorganizoval velitel ústavu SVS Plzeň František Šafářčík. Dále jsou uvedeny další podrobnosti, které Jan Prokop sdělil k případu Petelík a spol. Potvrdil, že při vyšetřování této trestné činnosti byl držen v korekci, kde byl velmi surově týrán, přičemž mu měly být vyraženy zuby, a měl být zvláště surově bit obuškem do týlu hlavy dozorcem Vasilem Račkem. Protože Račko byl podstatně menší postavy než Jan Prokop, unavil Prokopa nejprve tím, že mu nařídil dělat dřepy, načež mu přikázal, aby si klekl a v tomto postavení ho bil obuškem do týlové části hlavy. Tomuto bití byl přítomen velitel ústavu Šafářčík, který ho při tom nazýval bestii.

Inspekce ministra vnitra ČSR se ve své informaci o výsledku vyšetřování z června 1969 opírá o zprávu vyšetřovatele VOP Plzeň. Bylo konstatováno, že sice určití bývalí příslušníci ústavu SVS Plzeň-Bory spáchali trestnou činnost tím, že překračovali svoji pravomoc surovým nakládáním s vězni a jejich šikanováním, nicméně „*drtivá část příslušníků ústavu SVS postupovala vůči vězňům spravedlivě a při zacházení s nimi dodržovala předpisy v té době platné*“.

Fond A 2/1, inv. j. 7 – Bezpečnostní komise dne 18. července 1950

Případem Petelík a spol. se zabývala rovněž bezpečnostní komise. V materiálu se mj. konstatuje, že bývalý major československé armády René Černý, odsouzený již v roce 1948 k těžkému žaláři na 15 let, se v trestnici na Borech spolčil s dalším trestancem, bývalým generálem československé armády Karlem Janouškem a podstržm. SVS Jaroslavem Flemrem k útěku do západního Německa. Byl odsouzen na doživotí a posléze – v Petelíkově případě – k trestu smrti.

Fond A 8, inv. j. 376 – Odsouzený František TRUHLÁŘ, stížnost

Inspekce MV prošetřovala v r. 1956 na žádost Generální prokuratury stížnost Františka Truhláře, bývalého velkoobchodníka se střívký v Praze. Truhlář byl v roce

1949 zatčen na základě výpovědi S. Škriby a V. Dobroviče, kteří od něj údajně obdrželi finanční částku na zakoupení zbraní pro tvořící se protistátní skupinu na Slovensku. Truhlář měl spolu s dalšími (mj. i s plk. ČSA Karlem Lukasem, který posléze zemřel ve vyšetřovací vazbě na následky týrání) organizovat a zprostředkovávat ilegální přechody různých osob do zahraničí. Jednou z nich byl také bývalý generál Liška. Inspekce ve své závěrečné zprávě sice připouští, že na Truhláře bylo použito fyzické násilí, nicméně trvá na tom, že se dopustil trestné činnosti.

Fond A 8, inv. j. 369 – Přesetření stížnosti odsouzeného Stanislava BŘEZINY

Tento případ souvisí s předchozím, proto byl inspekci přesetřen současně: Stanislav Březina, bývalý vedoucí lázeňského podniku, byl zatčen v roce 1949 na základě výpovědi Františka Truhláře a bývalého plk. ČSA Karla Lukase. Byl obviněn ze spoluúčasti na organizování útěku generála Lišky do zahraničí a na přípravě útěku Liškova zetě plk. Pelikána. Za velezradu byl odsouzen na 25 let, v roce 1954 mu byl trest snížen na 15 let. Inspekce doporučila obnovu trestního řízení, protože Březina se k trestné činnosti doznával pod vlivem fyzického násilí.

Fond A 8, inv. j. 1274 – Karel JANOUŠEK

Karel Janoušek, odsouzený v r. 1949 Státním soudem Praha k trestu odnětí svobody na 19 let, požádal o revizi své trestní věci. Vyšší vojenský prokurátor z Příbrami se proto dne 11. května 1965 obrátil na Inspekci ministra vnitra. Dle jeho zjištění byl totiž Janouškovův pokus o útěk do zahraničí spolu s plk. Vlastimilem Chrástem, při němž byl zadržen, pod přímou kontrolou StB a 5. oddělení Hlavního štábu MNO. Na Janouškově rozhodnutí k emigraci měl mít navíc zásadní podíl bývalý student právnické fakulty Jaroslav Hrubý, jehož totožnost měla inspekce rovněž zjistit.

Spis dále obsahuje kopie dokumentů z roku 1948, uložených ve svazcích S-3986, 5550 a H-28-343, vedených na Jaroslava Hrubého a spol. a kopie z podsvazku vyšetřovacích materiálů a. č. 5750, které se týkají Karla Janouška.

Inspekce ve své zprávě ze dne 24. července 1965 konstatovala, že Jaroslav Hrubý byl členem ilegální organizace mladých národních socialistů a vyvíjel protistátní činnost, která spočívala v předávání špionážních zpráv do zahraničí a napomáhání k ilegálním útekům z ČSR. Byl zatčen, posléze propuštěn z vazby a uprchl do zahraničí. Karel Janoušek se s Jaroslavem Hrubým seznámil prostřednictvím jistého Richarda Hartmana. Hrubý mu měl pomoci k opuštění republiky (Karel Janoušek se o ně pokusil už jednou, dobrovolně se však tehdy vrátil). V té době byl ovšem Hrubý sledován orgány jedné bezpečnostní složky, a tak se Janouškovy přípravy na útěk prozradily.

Následuje opis rozsudku Vyššího vojenského soudu Příbram ze dne 5. července 1968. RNDr. Karel Janoušek a Ing. Vlastimil Chrást byli zproštěni obžaloby. V odůvodnění se uvádí, že Janoušek byl po svém návratu z Anglie snižován ve svém zařazení, až byl posléze v únoru 1948 z armády propuštěn. Měl možnost pracovat v Mezinárodní letecké organizaci v Kanadě, což by ovšem musel povolit Bedřich Reicin – ten to však kategoricky zamítl. Proto chtěl republiku opustit ilegálně. Spolu s ním měl odejít i gen. Chrást, kterému Jaroslav Hrubý sdělil, že pokud neodejde, bude brzo zatčen. Janoušek a Chrást považovali celou akci proti sobě za předem připravenou a vyprovokovanou. To ostatně potvrdily také některé výpovědi bývalých příslušníků 5. oddělení

Hlavního štábu. Významným materiálem, z něhož soud při svém rozhodování vycházel, bylo vyjádření gen. Ludvíka Svobody, který uvedl, že provokaci proti gen. Janouškovi řídil sám Reicin. Soud tedy dospěl k závěru, že chybí jakékoliv důkazy o spáchání trestného činu „zločinu přípravy úkladů“ a „zločinu pokusu o zločin vojenské zraždy“, za něž byli oba obžalovaní stíháni. Samotné zběhnutí pak bylo patrně vyprovokováno vojenskými bezpečnostními orgány.

Fond A 8, inv. j. 1310

– Jan KOSTOHRYZ

Jan Kostohryz byl v roce 1954 odsouzen vyšším vojenským soudem v Praze pro trestné činy velezraady a vyzvědačství k trestu odnětí svobody na 16 let. Měl vyrazit prostřednictvím svého bratrance Josefa Kostohryze cizí moci opatření, chystaná vůči brigádnímu generálovi Josefu Schejbalovi. Ten měl být odvolán z funkce vojenského přidělence československého velvyslanectví ve Washingtonu a po návratu do republiky mělo být proti němu zahájeno řízení. Dle vyššího vojenského prokurátora z Hradce Králové, který se dne 11. února 1965 obrátil na Inspekci MV, navrhl Kostohryz obnovu trestního řízení ve své věci. Mimo jiné uvedl, že vyšetřovatelé vojenské kontrarozvědky vůči němu používali fyzického a psychického násilí. Vyšší vojenský prokurátor chtěl zejména zjistit, zda bylo tvrzení o řízení, které hrozilo Schejbalovi po návratu z Washingtonu, opodstatněné, případně o jaké řízení mělo jít.

Spis dále obsahuje protokoly o výslechu Josefa Kostohryze, fotokopie „V“ karet Josefa Schejbala a protokoly o výslechu dvou vyšetřovatelů Jana Kostohryze. Josef Kostohryz popřel, že by od svého bratrance získával špiónážní zprávy vojenského charakteru. Josef byl sice – dle svého vyjádření – členem ilegální skupiny, ale Jana do ní nezapojil.

„V“ karty Josefa Schejbala obsahují záznamy od srpna 1948 do června 1949. Vyplývá z nich, že Josef Schejbal byl vojenským přidělcem ve Washingtonu od 1. února 1947. Je označován za vojáka staré „nepolitické školy“, politicky neuvědomělého, nikoliv však nespolehlivého, který je rád vojákem z povolání a touží po vojenské kariéře. K prvnímu odvolání Schejbala z funkce přidělence došlo už v srpnu 1948, ale dle dalšího zápisu ze září 1948 měl zůstat ve funkci i nadále, a to minimálně na dobu jednoho roku. Ovšem už 1. dubna 1949 byl odvolán. Měl se hlásit v Praze, ale oznámil svému nástupci, že se

Generál Karel Janoušek.

Zdroj: ABS

nevrátí. Požádal o propuštění z činné služby, což odůvodnil nesouhlasem s tehdejší československou vládou a její politikou. Bylo na něj podáno trestní oznámení pro zběhnutí a byl mu zabaven veškerý majetek.

Oba vyšetřovatelé odmítli tvrzení, že proti Janu Kostohryzovi používali fyzického a psychického násilí.

Závěrečné zpráva inspekce ze dne 14. prosince 1965 v podstatě všechny tyto shromážděné údaje pouze shrnuje. Konstatuje, že Josef Kostohryz, odsouzený za činnost ilegální skupiny KDS na doživotí, potvrdil, že varování generála Josefa Schejbala odpovídá skutečnosti, že důvody odvolání generála Schejbala z funkce vojenského přidělence ve Washingtonu se nepodařilo zjistit a že oba vyšetřovatelé odmítají tvrzení, že by použili nezákonných metod.

Fond E 7, inv. j. 7 – Posudky na chovance po dobu jejich zařazení v TNP Mírov

9

Tento archivní materiál obsahuje posudky na dvě z námi vybraných osob – Františka Fajtla a Františka Webera.

Posudek na Františka Fajtla napsal velitel TNP Mírov, strážm. Kobza 24. dubna 1951. Je v něm hodnocen jako člověk hloubavé povahy, obdivující politiku západních mocností. Velmi stručně je nastíněn jeho životopis. V táboře dobrovolně zastával funkci knihovníka táborové knihovny, a to „*k úplné spokojenosti jak chovanců, tak velitele tábora*“. Zdůrazňován je dobrý poměr k práci, on sám pak je označován za inteligentního, slušného a ochotného jak ke členům ostrahy, tak k ostatním chovancům. Proto byl mezi nimi oblíben a díky své knize *Sestřelen* i populární. O svých zážitcích stíhače velmi rád vyprávěl.

František Weber byl dle posudku z 28. května 1951 tichý a málomluvný, „politicky západně orientovaný“, svoje smýšlení nijak neprojevoval. V táboře pracoval na výrobě ramenních vložek pro OZ Prostějov, přičemž jeho pracovní výkon byl velmi dobrý. Vůči příslušníkům ostrahového oddílu se choval slušně a nezavdal příčinu k potrestání.

E 7, inv. j. 8 – Písemnosti k propuštění osob (bývalých důstojníků z povolání) 9 z TNP Mírov

V této inventární jednotce najdeme mj. písemnosti k Františku Fajtlovi, který byl propuštěn dne 11. června 1951 na příkaz MNB a MNO (zvláštní komise). Je zde i seznam vlastních věcí, které mu byly při propuštění vydány.